

z kapitalistických armád

JADERNÉ ZBRANĚ A VOJENSKÁ STRATEGIE USA A NATO V 70. A 80. LETECH

(1. část)

Plukovník Ing. Miroslav Kadera

Jaderné zbraně se staly rozhodujícím prostředkem, který ovlivňuje obsah americké a koaliční vojenské strategie od počátku jejich zavedení do výzbroje ozbrojených sil USA a ostatních států NATO. S postupnou obměnou jednotlivých druhů a typů jaderných zbraní a jaderné munice bylo třeba modifikovat i názory a zásady na jejich použití a zároveň i na použití ozbrojených sil vůbec v jaderném i konvenčním ozbrojeném konfliktu. K rozhodujícím změnám došlo v období platnosti vojenské strategie „pružné reakce“ (u Spojených států od r. 1961 do r. 1971, u Severoatlantického paktu od r. 1967 až do současné doby) a „realistického odstrašování“ (u Spojených států od r. 1971 až do současné doby). Na některé z rozhodujících prvků americké a spojenecké jaderné strategie chci poukázat v tomto článku. Má dvě části. Prvá řeší otázky použití jaderných zbraní NATO na evropském válčišti, druhá použití strategických útočných sil USA.

Použití jaderných zbraní na evropském válčišti

Rozhodující složku jaderných zbraní NATO na evropském válčišti tvoří operačně taktické RS a letouny nosiče taktického letectva a palubního bitevního letectva, které jsou schopny působit do hloubky až 2800 km na území států Varšavské smlouvy. Celkem je na evropském válčišti rozmístěno více než 1100 letounů nosičů a přes 230 odpalovacích zařízení operačně taktických RS. K vedení jaderných úderů proti pozemním cílům může být použita i část PLRS Nike Hercules, kterých je téměř 700 ks. Z taktických prostředků jaderného napadení je na evropském válčišti rozmístěno 44 odpalovacích zařízení taktických raket Honest John a přes 1000 hlavních víceúčelového polního dělostřelectva ráže 155 a 203,2 mm. K podstatnému zvýšení hlavní víceúčelového polního dělostřelectva dojde po ukončení reorganizace v první polovině 80. let u západoněmeckého pozemního vojska (u md a td ze současných 12 na 78 hlavních) a u amerického pozemního vojska

(u md a od ze současných 66 na 112 hlavních).

Podle klasifikace NATO patří jaderné zbraně armád států paktu na evropském válčišti do kategorie tzv. „taktických jaderných zbraní“ (Tactical Nuclear Weapons — TNW), které zahrnují „obraně jaderné zbraně“. Mezi ně se počítají jaderné miny a PLRS s jadernými hlavicemi a „ostatní jaderné zbraně“, tj. víceúčelové polní dělostřelectvo, taktické rakety, řízené střely a letouny nosiče taktického a palubního bitevního letectva.

Podle zásad americké vojenské strategie „realistického odstrašování“ a koaliční vojenské strategie „pružné reakce“ jsou jaderné zbraně na válčišti prostředkem „odstrašování“ (Deterrence). V obranné teorii „odstrašování“ představují jaderné zbraně států NATO na válčišti druhý stupeň odstrašování (první stupeň představují konvenční síly států NATO na válčišti, třetí stupeň strategické útočné síly USA).

Hodnověrnost „odstrašování“ je závislá na množství a kvalitě jednotlivých zbraňových systémů. Výstavba jaderných zbraní států NATO na evropském válčišti byla však a je zaměřena především na zvýšení jejich účinnosti v případném ozbrojeném zápasu. Zavádění stále účinnějších zbraňových systémů a jaderné munice o mohutnosti od několika setin do stovek kt umožnilo nejen postupně realizovat původně jen teoretické záměry na vedení tzv. „omezené války“ podle zásad koaliční vojenské strategie „pružné reakce“, ale vytvořilo předpoklady pro uplatňování koncepce tzv. „odstupňovaného použití“ jaderných zbraní v „jaderné válce na válčišti“ podle zásad americké vojenské strategie „realistického odstrašování“. V souvislosti s „odstupňovaným použitím“ jaderných zbraní se začalo používat pojmu „řízená eskalace“ (Controlled escalation). Jeho význam a obsah vysvětlují dále v samostatné části.

Dosavadní výstavba jaderných zbraní na evropském válčišti a její perspektivní plány si vynutily i změnu názvu a složení jaderných zbraní na válčišti a vytvořily podmínky pro integraci „jaderných sil na válčišti“ se „strategickými útočnými silami“ USA, která by měla být realizována v 80. letech. K objasnění těchto problémů je třeba uvést následující podrobnosti.

V koncepci rozvoje operačně taktických a taktických jaderných zbraní států NATO, zásad jejich použití v ozbrojeném střetnutí na evropském válčišti a úloze v perspektivě 80. let byla v 70. letech přijata některá zásadní rozhodnutí ze

strany velení ozbrojených sil USA i spojeneckého velení NATO.

V r. 1974 rozpracovalo spojenecké velení NATO hlavní směry rozvoje jaderných zbraní na evropském válčišti. K rozhodujícím otázkám patřily návrhy na:

- zavedení vysoce mobilních RS s dosahem kolem 2500 km, které by nahradily letouny nosiče taktického letectva a uvolnily je k plnění konvenčních úkolů,

- změnu dosavadního složení „taktických jaderných zbraní“ na evropském válčišti s cílem disponovat větším množstvím jaderných zbraní s menším dosahem a ničivými účinky (problematika tzv. miniaturizovaných jaderných zbraní — mininukes) a menším množstvím jaderných zbraní s velkým dosahem a mohutností účinku (problematika eurostrategických RS),

- přehodnocení dosavadního výběru cílů pro letouny nosiče taktického a palubního bitevního letectva; vybrané cíle byly převedeny do plánu použití řízených střel odpalovaných z ponorek na jaderný pohon (konkrétně byly pod pravomoc „Vrchního velitele spojeneckých ozbrojených sil v Evropě“ vyčleněny čtyři ponorky, které operují ve Středozemním moři, Severním moři nebo Norském moři). Toto opatření bylo pak prověřováno při velitelsko-štábním cvičení „WINTEX-75“.

Návrh na zavedení vysoce mobilních RS s dosahem kolem 2500 km byl konkretizován v rozhodnutí Rady NATO z prosince 1979 o další výstavbě jaderných zbraní rozmístěných na evropském válčišti (v terminologii NATO v tzv. „dozbrojení“).

Do výzbroje 56. dělostřelecké brigády USA mají být od r. 1983 zavedeny nové RS Pershing 2 s dosahem až 2400 km a s velkou přesností zásahu (střední PKU se předpokládá do 30 m), které se má dosáhnout vybavením bojové hlavičky kombinovanou naváděcí soustavou, v níž v závěrečné fázi letu pracuje radiolokační korelační systém (Radar Area Correlation Guide — RADAG). Ten navádí bojovou hlavičku podle radiolokačního snímku prostoru cíle, uloženého v paměti naváděcí soustavy. RS Pershing 2 má být odpalována z mobilního odpalovacího zařízení, které umožňuje rychlou a častou změnu palebného stanoviště. Celkem má být ve výzbroji 56. dělostřelecké brigády 108 RS Pershing 2.

Do výzbroje amerických ozbrojených sil v Evropě mají být od r. 1983 zaváděny RS s plochou dráhou letu BGM-109 Tomahawk. Do konce r. 1988 má dosáhnout

operační pohotovosti všech plánovaných 464 RS na 116 mobilních odpalovacích zařízeních, které mají být rozmístěny takto:

- v NSR 6 palebných jednotek s 24 odpalovacími zařízeními s 96 RS,
- v Itálii 7 palebných jednotek s 28 odpalovacími zařízeními s 112 RS,
- ve Velké Británii 10 palebných jednotek se 40 odpalovacími zařízeními s 160 RS,

- v Belgii 3 palebné jednotky s 12 odpalovacími zařízeními s 48 RS a

- v Holandsku 3 palebné jednotky s 12 odpalovacími zařízeními s 48 RS.

RS BGM-109 Tomahawk (v pozemní variantě GLCM — Ground Launched Cruise Missile) má mít dosah až 2500 km a velkou přesnost zásahu (střední PKU 30 m), které se má dosáhnout využitím navigační soustavy TERCOM (Terrain Contour Matching). Ta naviguje RS porovnáním terénu se záznamem v paměti navigační soustavy, který je ve skutečnosti kódem výšek terénu v jednotlivých bodech korekce dráhy letu RS. Dalšího zvýšení přesnosti (střední PKU do 15 m) se má dosáhnout zavedením navigační soustavy SMAC (Scene Matching Area Correlator), která naviguje RS porovnáváním předem pořízených infračervených snímků cíle a jeho okolí se skutečnou situací snímanou ze letu.

Po zavedení RS Pershing 2 a BGM-109 Tomahawk do operačního použití se vytvoří podmínky pro plánované uvolnění letounů nosičů taktického letectva a palubního bitevního letectva k plnění bojových úkolů konvenčními prostředky ničení.

Návrh na změnu dosavadního složení jaderných zbraní na evropském válečném byl rovněž konkretizován v rozhodnutí Rady NATO z prosince r. 1979. Dosavadní tzv. „taktické jaderné zbraně“ (Tactical Nuclear Weapons — TNW) mají být přebudovány na „jaderné síly na válečném“ (Theater Nuclear Forces — TNF), které se mají skládat z jaderných sil:

- krátkého dosahu (Short Range Theater Nuclear Forces — SRTNF) s dosahem do 100 km; jejich hlavní složku má tvořit raketometné a hlavňové dělostřelectvo a systém jaderných zátarasů,
- středního dosahu (Medium Range Theater Nuclear Forces — MRTNF) s dosahem 100–1000 km, zahrnující dosavadní operačně taktické řízené střely (Pershing 1A, Lance) a letouny nosiče taktického letectva a palubního bitevního letectva,

- dalekého dosahu (Long Range Theater Nuclear Forces — LRTNF) s do-

sahem 1000–8000 km, které mají tvořit nové RS Pershing 2, řízené střely s plochou dráhou letu BGM-109 Tomahawk (v pozemní variantě GLCM), nově vyvíjené RS (zatím neupřesněného typu) s dosahem kolem 5000 km, bombardovací letouny středního a velkého doletu (Medium Range Bombers — MRB a Long Range Bombers — LRB) a řízené střely na ponorkách s jaderným pohonem (Submarine Launched Ballistic Missile — SLBM).

Hlavní pozornost se má soustředit na výstavbu jaderných sil dalekého dosahu, které se mají stát základem tzv. „eurostrategických jaderných sil“ (Eurostrategic Nuclear Forces — ESNF).

Konečné složení „jaderných sil na válečném“ je závislé na dohodách o omezení strategických jaderných zbraní (Strategic Arms Limitation Talks — SALT), především SALT 3, které by měly zahrnovat již i jaderné zbraně rozmístěné v Evropě (jinak též nazývané „šedé zóny“), dále na jednáních o omezení RS středního dosahu v Evropě (Medium Range Ballistic Missile — MRBM, které mají podle kategorizace řízených střel NATO dosah 1100–2800 km). Výstavbou „jaderných sil na válečném“ se má podstatně zvýšit úderná síla prostředků jaderného napadení USA v Evropě, zvýraznit schopnost „odstrašování“ a rozšířit možnost uplatnění koncepce „řízené eskalace“.

Koncepce řízené eskalace (Controlled escalation) byla rozpracována již za prezidenta USA J. F. Kennedyho a jeho nástupce L. B. Johnsona. Její podstata spočívá v tom, že síly všeobecného určení (pozemní vojsko, taktické letectvo a vojenské námořnictvo — bez ponorek vybrojených RS) a strategické útočné síly (pozemní strategické RS, námořní strategické RS, strategické bombardovací letouny) mají být používány „odstupňovaně“ v jediném řízeném procesu ozbrojeného střetnutí. Tím by se mělo zabránit nežádoucímu a rychlému rozšíření ozbrojeného konfliktu na nejvyšší stupeň. Tato skutečnost svědčí o dlouhodobé snaze politického a vojenského vedení USA zabránit tzv. „globální výměně“ strategických jaderných úderů, která by měla podle jejich hodnocení pro americký kontinent nedozírné důsledky. Tyto otázky budou podrobně vyhodnoceny v 2. části tohoto článku.

Rovněž v použití taktických a operačně taktických jaderných zbraní v ozbrojeném konfliktu na evropském válečném jak velení ozbrojených sil USA, tak společenké velení NATO usiluje o zavedení takového způsobu jejich „odstupňovaného“ použití, který by vyhovoval jak zásadám

americké vojenské strategie „realistické-ho odstrašování“ (k vedení jaderné války na válčišti), tak koaliční vojenské strategie „pružné reakce“ (k vedení omezené jaderné války na válčišti).

Dva roky po přijetí vojenské strategie „pružné reakce“ za oficiální strategii paktu schválilo v r. 1969 politické a vojenské vedení NATO „Prozatímní směrnice pro použití taktických jaderných zbraní“, které vycházely z tehdy platných amerických polních řádů FM 100-5 a FM 100-15 a z požadavků spojeneckého velení NATO. Současně byly zahájeny práce na „Nových směrnicih pro použití taktických jaderných zbraní v Evropě“, které jsou v platnosti od r. 1976 a vycházejí ze „Směrnice MC 14/4“, kterou předložil bývalý americký ministr obrany M. Schlesinger v r. 1975 k projednání „Skupině pro jaderné plánování“.

Podle „Směrnice MC 14/4“ by měly být v prvním pořadí použity „obraně jaderné zbraně“ (jaderné miny a PLRS s jadernými hlavicemi) a zasazení těchto prostředků by nemělo být ještě považováno za přechod k použití jaderných zbraní.

V dalším pořadí by se měly uskutečnit tzv. „varovné úder“ (Warning strikes) mimo oblast bojové činnosti s cílem demonstrovat odhodlání použít jaderné zbraně v širším rozsahu.

V dalším pořadí by měly být použity taktické a později operačně taktické prostředky jaderného napadení pozemního vojska k vedení tzv. „výběrových úderů“ (Selected strikes) proti vybraným vojenským cílům napřed v taktické, později v operační hloubce.

V dalším pořadí by mělo dojít k hromadnému použití, postupně taktických a dále operačně taktických prostředků jaderného napadení, bez omezení a na plný dosah. Letouny nosiče taktického letectva a palubního bitevního letectva by měly být zasazeny až v posledním stupni eskalace, který by byl již součástí „jaderného útoku na válčišti“.

Koncepce „odstupňovaného“ použití jaderných zbraní v ozbrojeném střetnutí na evropském válčišti je soustavně prověřována a v důsledku zavádění nových druhů jaderné munice (miniaturizované a s řízenými účinky) a prostředků jaderného napadení (neutronové zbraně, RS Pershing 2, RS s plochou dráhou letu BGM-109 Tomahawk aj.) modifikována.

Miniaturizovaná jaderná munice (mininukes) je výsledkem technologie výroby jaderných náplní o ekvivalentu několik setin až desetin kt trinitrotoluenu (např. jaderný granát W 48 pro SH M-109 ráže 155 mm o ekvivalentu 0,08 kt). Jader-

né granáty tohoto typu mají stejné balistické charakteristiky jako klasické granáty s konvenční bojovou náplní. Lze je tedy použít bez zastřílení ihned po ukončení konvenční palby. Kromě toho mají omezené ničivé účinky a vzhledem k velké přesnosti zásahu je lze použít k ničení malorozměrných cílů i v blízkosti vlastních vojsk. Na jejich vývoj věnovaly USA mnoho milionů dolarů, aby tak dokázaly možnost „odstupňovaného“ použití JZ. V souvislosti se zavedením tohoto typu jaderné munice do výzbroje ozbrojených sil USA a NSR vyskytly se ze strany NSR snahy zavést nový druh munice pro tzv. „parakonvenční zbraně“ (Paraconventional Weapons), což bylo zdůvodňováno možnostmi srovnatelnosti jaderné a konvenční palby (1 jaderný granát mininukes má údajně stejné účinky při pozemním výbuchu jako salva celého oddílu konvenčních granátů). Tyto snahy však byly odmítnuty.

Jaderná munice s řízenými účinky patří do kategorie jaderné munice 3. generace a jejímu vývoji věnuje velení ozbrojených sil USA největší pozornost. Ta je motivována snahou zavést do výzbroje takové druhy jaderné munice, jejíž ničivé účinky by bylo možné přizpůsobit charakteru cíle: buď s podstatně většími destrukčními účinky a naopak s potlačením účinků tlakové vlny, nebo s možností podstatného zvýšení radioaktivních zamoření terénu a vzniku indukované aktivity v zemině a konstrukčních materiálech (tzv. Induced Radiation Weapons) a naopak s potlačenými účinky pronikavé radiace (tzv. Suppressed Radiation Weapons), které mají opačné ničivé účinky jako neutronové zbraně.

Neutronové zbraně (Neutron Weapons) zaujímají ve vývoji jaderné munice 3. generace prořadné místo. Nejde o zcela nový prostředek ničivé síly, ale v podstatě o miniaturizovanou termonukleární zbraň, jejíž hlavním ničivým účinkem je pronikavá radiace, v jejímž složení převládají z 60–70 % rychlé neutrony s kinetickou energií až 14 MeV. Doposud byly vyvinuty neutronové hlavice pro operačně taktické RS Lance (W 70 Mod 3) a neutronový granát pro SH M-110 ráže 203,2 mm (W 79). Probíhá vývoj neutronového granátu pro tažené houfnice M 198 ráže 155 mm, neutronové hlavice pro RS Pershing 1 a 2 a neutronové pumy pro stíhací bombardovací letouny.

Rozhodnutí o zavedení neutronových zbraní do výzbroje amerických ozbrojených sil v Evropě brání nejen sílící odpor světového veřejného mínění a západoevropského obyvatelstva, ale především

omezené možnosti výroby štěpného materiálu — izotopu „tritium“, jehož spotřeba v posledních letech je taková, že americký jaderný průmysl v případě dalšího rozšiřování druhů jaderné munice, nebude schopen vyrobit jeho dostatečné množství, a tak uspokojit potřeby všech druhů ozbrojených sil (kromě pozemního vojska pro výrobu neutronových zbraní a bojových hlavic pro RS Pershing 2, požaduje značné množství „tritium“ vojenské letectvo pro výrobu nových jaderných pum a vojenské námořnictvo pro výrobu bojových hlavic pro RS Trident).

Použití neutronových zbraní v operacích na evropském válečném poli nemá vést k převratným změnám v dosavadním způsobu použití ozbrojených sil. Neznámá žádnou revoluci ve vojenství, nicméně zlepši pružnost a mnohotvárnost použití jaderných zbraní v operacích na evropském válečném poli podle americké koncepce „řízené eskalace“. Jak naznačuje vývoj neutronových zbraní, mají být začleněny do všech druhů „jaderných sil na válečném poli“.

Řízené střely Pershing 2 s plochou dráhou letu BGM-109 Tomahawk podle nároku velení NATO podstatně zvýší palébní možnosti prostředků jaderného napadení na evropském válečném poli. Oba typy řízených střel mohou být použity v jaderném i konvenčním ozbrojeném konfliktu.

V jaderném ozbrojeném konfliktu mají být používány k ničení stacionárních malorozměrných zodolněných objektů, ale i plošných cílů. Za nejpravděpodobnější objekty úderů je možné považovat podzemní odpalovací stanoviště RS, zodolněná místa velení, objekty systému PVO, vzletové a přistávací dráhy letišť a letouny na stojánkách, sklady munice a PHM, zařízení na komunikacích a spojovacích, radionavigačních a energetických zařízeních, při hromadném použití soustředění vojsk, po-

litická, ekonomická centra a komunikační uzly.

Oba typy RS vyhovují požadavkům „odstupňovaného“ použití prostředků jaderného napadení na válečném poli podle americké koncepce „řízené eskalace“. Především však vyhovují požadavku k dosažení cíle spojit (Linkage) strategické útočné síly USA a jaderné síly na válečném poli v jeden integrovaný systém a současně i zajistit nezávislost použití jednoho systému na druhém. Druhý požadavek představuje rozhodující fakt, který vytváří podmínky pro vedení jaderné války na evropském válečném poli nezávisle na strategických útočných silách USA, čímž se má dále snížit, oddálit a dokonce zamezit nebezpečí odvetných jaderných úderů proti území USA. Současně se tím mají vytvořit výhodnější podmínky pro uskutečnění „prvního úderu“ (First Strike Capability), ve skutečnosti „předstihujícího úderu“ a zabránit protivníkovi v uskutečnění „druhého úderu“ (Second Strike Capability), neboli „odvetného úderu“, neboť dojde k podstatnému zkrácení doby letu eurostrategických řízených střel ve srovnání se strategickými řízenými střelami, odpalovanými z kontinentu na kontinent.

Z doposud uvedených skutečností jasně vyplývá nesmírná složitost vypracování koncepce „odstupňovaného“ použití jaderných zbraní rozmístěných na evropském válečném poli, která by byla reálná a uspokojovala požadavky jak amerického velení, tak koaličního velení NATO. Nepomáhají ani snahy zvyšovat či snižovat tzv. „jaderný práh“, ani zavádění nových, přesnějších a účinnějších jaderných zbraní. Spíše naopak — situace se stává složitější. Tyto otázky ještě vzniknou při posuzování možnosti použití strategických jaderných zbraní podle koncepce „řízené eskalace“, což bude obsahem druhé části tohoto článku. [Viz VM č. 7/1981].